

”Pitää kysyä ja kuunnella ketä nuori haluaa turvaverkkoon”

**Seinäjoella 20.11.2021 järjestetyn
Nuorten foorumin raportti tärkeistä
ihmissuhteista ja yhteydenpidosta**

Kirjoittaja: Milja Kaijanen

MONNI-hanke ja UP2US-hanke järjestivät syksyn 2021 aikana kolme erilaista Nuorten foorumia. Tämä raportti on koostettu Etelä-Pohjanmaalla 20.11.2021 järjestetystä foorumista, jonka aiheena oli läheissuhteet.

Nuorten foorumit ovat Pesäpuu ry:n Selviytyjät-tiimin kehittämä nuorilta nuorille suunnattu työskentelymalli, joka toimii sekä vertaistukena että vaikuttamisen välineenä. Foorumeiden työskentelytapa on ratkaisu- ja voimavarakeskeinen. Ideana on ottaa nuoret aktiivisesti mukaan kehittämään lastensuojelun käytäntöjä. Kokemustiedolla, yhteisellä jakamisella ja yhteiskunnallisella vaikuttamistyöllä pyritään siihen, että lastensuojelutyössä ja palvelujärjestelmässä ei tulevaisuudessa toistettaisi aiempia virheitä, vaan vahvistettaisiin jo toimivia hyviä käytäntöjä sekä luotaisiin yhdessä uusia. Foorumeita järjestetään vuosittain eri puolella Suomea. Halutessasi voit tutustua muihin Nuorten foorumeiden raportteihin Pesäpuun verkkosivujen materiaalipankista.

Seinäjoella pidettyyn foorumiin osallistui seitsemän 15–20-vuotiaasta sijaishuollossa asuvaa tai asunutta nuorta. Nuorten foorumissa tuotettua tietoa hyödynnetään suoraan MONNI-hankkeen ja Pesäpuun tekemässä kehittämistyössä ja sitä välitetään systemaattisesti lastensuojelun työntekijöiden ja päättäjien tietoon.

Päivän kulku

Foorumi alkoi järjestäjien tervetulosanoilla ja päivän ohjelman esittelyllä. Kävimme yhdessä läpi, mistä Nuorten foorumissa on kyse, miksi se järjestetään ja mihin sieltä kerättyä tietoa käytetään. Päivän agendan ja ohjelman esittelyn jälkeen sovimme yhteisistä pelisäännöistä, jotta jokaisella olisi turvallinen olo osallistua foorumiin. Tarjolla oli alkuun myös pientä aamupalaa.

Käytännön asioiden läpikäymisen jälkeen jatkettiin yhteiseen tutustumiseen, jossa hyödynnettiin apuna Pesäpuu ry:n Arvot meissä -kortteja. Jokainen sai valita itselleen tärkeän arvon ja esittäytyä sitä kautta muille. Kävimme läpi

esittäytymiskierroksen, jonka aikana jokainen kertoi oman nimensä, ikänsä ja mistä oli tullut foorumiin sekä esitteli valitsemansa Arvot meissä -kortin.

Tutustumisesta siirryttiin ensimmäiseen työskentelyosuuteen, jonka aiheena oli läheissuhteet ja tunteet, joita yhteydenpito läheisiin on herättänyt. Työskentely sisälsi itsenäistä pohdintaa sekä yhteistä keskustelua. Ensimmäisen työskentelyosuuden jälkeen pidettiin lounastauko, jonka jälkeen syvennyttiin pohtimaan sitä, miksi on tärkeää, että saa pitää yhteyttä itselle tärkeisiin ihmisiin.

Nuorten foorumi päättyi yhteiseen fiiliskierrokseen, jossa käytiin läpi osallistujien tunnelmat ja ajatukset päivästä. Lisäksi MONNI-hankkeen työntekijä kertoi, mitä kuuli nuorilta päivän aikana ja muistutti mihin päivän aikana tuotettu tieto viedään eteenpäin. Lopuksi kerättiin foorumista anonyymi palaute verkkolomakkeen avulla. Nuoret saivat päivään osallistumisesta kiitokseksi pienet muistamiset.

Nuorten foorumin työskentelyä oli ohjaamassa Pesäpuu ry:n kokemusasiantuntija sekä kaksi työntekijää. Suunnitteluun osallistui hankkeiden työntekijöiden lisäksi ryhmä kokemusasiantuntijoita. Näin voitiin varmistua siitä, että foorumi oli nuorten näköinen ja siinä keskityttiin oikeisiin asioihin.

Työskentelyä dokumentoitiin kirjallisesti MONNI-hankkeen työntekijän toimesta. Kirjaaminen tapahtui avoimesti, jolloin jokaisella oli mahdollisuus tarkistaa päivän aikana kirjauksia ja muokata niitä. Lisäksi kirjaamista tehtiin yhdessä esimerkiksi ajatuskarttoja ja post it -lappuja hyödyntäen.

Läheiset ihmiset ja yhteydenpidon herättämät tunteet

Kirjasimme alkuun yhdessä post it -lapuille sellaisia henkilöitä, jotka ovat olleet tärkeitä jossakin elämänvaiheessa tai nykyhetkessä. Nuoret nostivat esiin tällaisia läheisiä henkilöitä:

sisarukset	sijaisvanhemmat
vanhemmat	isovanhemmat
sijaissisarukset	kaverit
perhe	ihastus
ystävät	kummi
puoliso	naapuri
eläimet	sosiaalityöntekijä
opettaja	minä itse
ohjaajat	Sinut ry:n aikuiset

Kirjaamisen jälkeen keskustelimme yhdessä siitä, millaisia henkilöitä kukin nosti esiin. Keskustelimme myös siitä, millä tavalla nämä ihmiset ovat tai ovat olleet läsnä omassa elämässä. Perheenjäsenten lisäksi puhetta herätti erityisesti lastensuojelun työntekijät, opettajat ja eläimet. Esimerkiksi luokanvalvoja on voinut olla todella tärkeä henkilö ja hänen luonaan on voinut käydä kylässä tai hänen kanssaan on soitellut kuulumisia.

”Luokanvalvojan kanssa lähennyttiin ja hänestä tuli mun kummi.”

Sosiaalityöntekijän tapaamisia nuorilla on ollut vaihtelevasti sijais- tai jälkihuollon aikana. Yksi nuori kertoi tavanneensa omaa sosiaalityöntekijäänsä melkein viikoittain, kun taas toinen kertoi tapaavansa sosiaalityöntekijää vain kerran vuodessa. Tapaamisten lisäksi yhteydenpito muilla keinoin on ollut vaihtelevaa ja vuorovaikutus ei ole aina ollut omien toiveiden mukaista.

”Vanha sossu vastas aina tosi nopeesti viesteihin ja pystyin sille kertoo kaikkea, mitä en muille kertois. Nykyinen sossu ei välillä vastaa kahteen kuukauteen, mutta sijaisäitille se vastaa.”

”Mun nykyinen sossu ei halua pelata korttia mun kanssa.”

Nuoret kuvasivat sitä, miten monenlaisia läheisiä ihmisiä elämässä voi olla. Läheinen ihmissuhde voi muodostua monenlaisesta yhteydestä. Myöhemmin iltapäivällä keskityimme keskustelemaan siitä, miksi on tärkeää, että voi pitää yhteyttä itselle tärkeisiin ihmisiin itselle sopivalla tavalla. Sitä ennen pohdimme vielä sitä, miltä läheisten yhteydenpito tuntuu. Nuoret kuvasivat sitä esimerkiksi näillä sanoilla:

ilo	turvallisuus
rakkaus	ikävä
suru	luottamus
voimaantuminen	tuki
viha	hauskuus
rauha	jännitys
välittäminen	pelko
ahdistus	onni
lämpö	merkityksellisyys
läheisyys	stressi

Yhteydenpito lähteisten kanssa on siis tuottanut monenlaisia positiivisia asioita ja tunteita, mutta toisaalta siihen on saattanut liittyä haastavia ja ikäviäkin kokemuksia. Nuorten kuvaukset osoittavat ihmissuhteiden moninaisuuden ja tuovat esiin millaisia kaikenlaisia tunteita ne voivat herättää. Sen jälkeen, kun jokainen oli kirjannut ylös omia kokemuksiaan siitä, miltä yhteydenpito läheisiin on itsestä tuntunut, kävimme yhdessä keskustelua näistä kokemuksista ja nuoret saivat halutessaan avata kirjoittamiaan huomioita tarkemmin.

Nuoret kertoivat siitä, miten osa läheissuhteista tuntuu vaivattomilta ja hyvää fiilistä tuottavilta. Näissä suhteissa *”ei tarvitse ylimiettiä”*, vaan voi olla rennosti oma itsensä. Ne myös tuovat voimaa ja lämpöä. Esimerkiksi kavereiden kanssa voi olla oma itsensä, eikä tarvitse miettiä, mitä sanoo tai miksi. Myös eläimet

mainittiin tässä yhteydessä. Eläinten on koettu tuovan voimaa ja olevan samalla puolella: *”koirat on kokenut kaiken saman paskan ku mä ja ne taistelee mun kanssa”*. Vaivaton ja hyvää oloa tuottava suhde on voinut näyttäytyä niin, että se on jatkunut samanlaisena sijaishuoltoon muuttamisen jälkeenkin.

”Mun luokanvalvoja kävi mua heti tapaamassa, kun muutin lastenkotiin.”

Nuoret kuvasivat myös sitä, miten merkitykselliset suhteet ovat voineet tuottaa ikävän tunteita tai pelkoa. Jotkut ihmiset on koettu sellaisina, joihin on ollut kiva pitää yhteyttä ja heitä kohtaan on koettu ikävää. Tärkeän ihmisen menettämisestä on koettu pelkoa ja surua. Nuoret kertoivat pelosta esimerkiksi näin:

”Laitoksessa on ollut pelkoa, joka päivä ollut paha pelko. Se liittyy siihen, että ei saa pitää yhteyttä.”

”Pelko on paras kaveri, olen tottunut siihen.”

”Kun meidän perheestä on sijoitettu lapsia pois, on pelännyt, ettei saa pitää yhteyttä.”

Turvallisuus ja vastaavasti turvattomuus herättivät myös keskustelua. Eräs nuori kuvasi, että hänellä on yleisesti sellainen olo, ettei ole turvallista, ja sitä tunnetta ei ole otettu tosissaan eikä ole saanut apua turvattomuuden kokemukseen. Toinen nuori kertoi siitä, miten turvallinen aikuinen on voinut muuttua turvattomaksi toisessa hetkessä. Turvallisuutta on koettu esimerkiksi sijaisperheessä. Siellä itsestä on pidetty huolta ja sijaisperheen jäsenet ovat luoneet turvaa fyysisesti ja henkisesti. Sijaishuoltopaikka ei välttämättä ole aina tuntunut hyvältä, mutta myöhemmin sitä on saattanut alkaa arvostaa erilaisella tavalla:

”Kun mut huostaanotettiin, kun olin 12-vuotias, niin en halunnu olla siellä, mutta nyt ajattelen, että se oli vaan hyvä juttu. Mut kasvatettiin siellä yhteiskunnalle sopivammaksi.”

"Kun menin ei todellakaan tuntunut turvalliselta, mutta nykyään on parempi. Varmaan ne uudet ihmiset aiheutti sitä, ja joutu eroon vanhemmista. Nyt, kun niihin on tutustunut ja viettää enemmän aikaa niiden kanssa, niin se tuo turvaa. Oli palavereja, mietittiin, että miksi mut sijoitettiin ja kaikkee tollasta."

Sijaishuoltopaikan ihmissuhteiden lisäksi myös muut läheissuhteet ovat voineet tuottaa ristiriitaisia tunteita. Yksi nuori kuvasi tällaista suhdetta ummetuksen kautta: jonkun ihmisen kanssa on kokenut, että ei ole tullut toimeen, mutta jollain tasolla henkilö tuntuu kuitenkin tärkeältä. Osaltaan haluaisi tämän ihmisen pois elämästä, mutta ei kuitenkaan pysty suhteiden katkaisemiseen. Tämä kokemus tuntui monesta muustakin samaistuttavalta. Nuoret olivat kokeneet vastuuta joistakin suhteista, mikä on estänyt yhteydenpidon katkaisemisen, jottei toinen osapuoli jäisi kokonaan yksin. Suhde on kuitenkin voinut olla itselle satuttava tai kuormittava.

"Omassa suhteessa äitiin on ristiriitaisuutta, surua ja pelkoa."

"Muutin tosi kauas vanhemmista ja nyt omassa turvallisessa kuplassa voin pitää yhteyttä vanhempiin."

"Pidän yhteyttä isään, joka on osoittanut jonkinlaista myötätuntoa ja pyytänyt anteeksi."

Nuoret kertoivat kokemuksiaan siitä, miten on tuntenut toisista huolen pitämisen olevan omalla vastuulla. Kyseessä on saattanut olla esimerkiksi viimeinen perheenjäsen. Vastuuta on koettu omien vanhempien suhteen, mutta myös kavereiden osalta. Ystävyys-suhteissa on koettu vastuuta pitää toisia pinnalla silloin, kun heillä on ollut vaikeita aikoja. Toisaalta nuoret kertoivat, etteivät he aina ole jaksaneet ylläpitää kaverisuhteita, kun kaikki energia on mennyt vanhemman kannatteluun.

"Mulla oli sama toi vastuujuttu. Olin kertonut omalle sossulle, että on ongelmatilanne kotona ja siitä iskä otti silleen, että sun takia mulla on stressaava elämäntilanne. Iskä sano ihan suoraan, että sun takia teen itsemurhan."

Vastuun tuoman kuormituksen lisäksi nuoret nostivat esiin, ettei aina muutenkaan ole ollut riittävästi voimavaroja pitää yhteyttä läheisiin, vaikka olisi itse niin halunnut. Lisäksi ihmissuhteet ovat saattaneet tuoda vihan tunteita.

”Välillä on sellanen olo, että vihaan niitä kaikkia ja en halua olla täällä, mutta yleisellä tasolla on hyvä olla.”

”Kaikki ikävät tunteet kohdistuu vain kahteen läheiseen ihmiseen. Biologinen äiti on pilannut mun koko elämäni, haluan sen pois kokonaan mun elämästä. Se on se kohta, missä viha tulee. Ei vaan siedä.”

Moni nuorista koki, että heitä on painostettu pitämään yhteyttä läheisiin silloinkin, kun itse ei ole sitä halunnut. Tapaamisiin ja muuhun yhteydenpitoon pakottaminen on ollut stressaavaa. Tästä jatkoimme keskustelua vielä päivän loppupuolella.

Nuoret toivoivat yhteydenpitoon ja läheissuhteisiin liittyen, että heiltä kysyttäisiin useammin kuulumisia ja että he tulisivat paremmin huomioiduiksi. Kysymisen lisäksi nuoret toivoivat, että he tulisivat aidosti kuulluksi ja ymmärretyksi. Nuoret toivoivat, että he saisivat tukea ja apua yhteydenpitoon ja itselle tärkeiden suhteiden käsittelyyn. Nuoret nostivat myös esiin toiveita siitä, että he haluaisivat olla läheisempiä joidenkin tiettyjen ihmisten kanssa.

Miksi on tärkeää, että saa pitää yhteyttä itselle tärkeisiin ihmisiin?

Lounaan jälkeen työskentelimme yhdessä yhteydenpidon merkityksen juurisyiden äärellä. Pohdimme yhdessä sitä, miksi on tärkeää, että saa pitää yhteyttä itselle tärkeisiin ihmisiin. Työskentelyn apuvälineenä käytimme miksi-kysymysten sarjaa. Alkuun jokainen kirjasi yksittäisille post it -lapuille vastauksia edellä esitettyyn kysymykseen yhteydenpidon merkityksestä. Sen jälkeen

käsittelimme vastauksen kerrallaan ja koitimme selvittää kysymyksen taustalla olevia juurisyitä.

Miksi-kysymyksen esittäminen on hyödyllistä, jotta voidaan lisätä ymmärrystä siitä, miksi toimitaan tietyllä tavalla tai mihin kannattaisi kiinnittää enemmän huomiota. Pysähtyminen juurisyihin voi laajentaa ymmärrystä ja tuoda uusia näkökulmia, sillä usein saatetaan tottua tekemään asiat tietyllä tavalla ja voi olla vaikeaa huomata tai korjata omaa tekemistä. Miksi-kysymysten sarjat auttoivat nostamaan esiin tärkeitä ja kaikkein oleellisimpia asioita, jotka on hyvä välillä palauttaa mieleen. Nuorten vastauksissa on paljon sellaista viisautta, jonka äärelle on hyvä ammattilaisina pysähtyä. Tässä esimerkki kysymysketjusta, jossa on ideana kysyä useampi miksi-kysymys, jotta päästään juurisyihin käsiksi.

Miksi on tärkeää, että saa pitää yhteyttä itselle tärkeisiin ihmisiin?

→ Koska se tukee mielen hyvinvointia.

Miksi on tärkeää tukea mielen hyvinvointia?

→ Jotta jaksaa paremmin.

Miksi on tärkeää, että jaksaa paremmin?

→ Että jaksaa käydä koulussa.

Miksi on tärkeää, että jaksaa käydä koulussa?

→ Että saa työtä, tutkinnon ja rahaa.

Nuoret näkevät, että yhteydenpito tukee hyvinvointia ja jaksamista, mikä puolestaan johtaa siihen, että jaksaa käydä koulua, pääsee kiinni työelämään ja sitä kautta voi elättää itsensä. Nuoret nostivat lisäksi esiin sen, että yhteydenpito itselle tärkeiden ihmisten kanssa on hyvää ajanvietettä. Se varmistaa, ettei tule tylsää ja että on tekemistä. Vuorovaikutus auttaa myös siihen, että jaksaa paremmin arjessa.

Ihmissuhteet tuovat siis nuorten kokemuksen mukaan sisältöä elämään ja sitä kautta hyvinvointia. Mikäli ei voisi olla läheisten kanssa, ei välttämättä olisi samalla tavalla tekemistä ja elämä voisi tuntua tyhjältä tai yksinäiseltä. Nuorten mielestä itselle tärkeiden ihmisten kanssa ajanviettäminen ja yhteydenpito vaikuttavat positiivisesti mielenterveyteen ja elämän merkityksellisyyteen. Se

tuo ”arvostusta olemassaololle”. Muut ihmiset voivatkin tuoda elämänhalua, onnellisuutta ja hyvää mieltä.

Näiden yhteydenpidon taustalla vaikuttavien syiden ja merkitysten tunnistamisen jälkeen jatkoimme keskustelua siitä, miksi on tärkeää saada itse vaikuttaa siihen, ketä läheisiä tapaa, miten voi pitää yhteyttä niihin ihmisiin, jotka tuovat elämään hyvää ja miten voisi saada ammattilaiset näkemään, ettei painostus ole hyvä asia yhteydenpidon kannalta. Noin puolet nuorista kokivat, että he saavat itse määrittää, ketkä ovat läheisiä ihmisiä heille itselleen. Nuoret korostivat sitä, että on tärkeä tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. Kun saa itse määrittää omat läheiset ja yhteydenpidon heidän kanssaan, voi voida paremmin, kokee osallistumista omaan elämään ja saa itsevarmuutta. Tällöin oppii myös itse ottamaan vastuuta, mikä on tärkeää esimerkiksi itsenäistymisen ja aikuisena pärjäämisen kannalta. Nuorten mielestä kysyminen ja kuunteleminen ovat tärkeitä.

”Pitää kysyä ja kuunnella ketä nuori haluaa turvaverkkoon.”

Välttämättä nuorten ajatuksia ja tunteita ei ole otettu huomioon, mikä on tuottanut ikäviä kokemuksia. Aikuiset ovat esimerkiksi keskittyneet biologiseen perheeseen unohtaen kaverit ja muut nuorelle tärkeät ihmiset. On myös voitu pakottaa yhteydenpitoon, mikä on tuntunut siltä, ettei ole saanut itse vaikuttaa omaan elämään.

”On jokin syy, jos ei halua nähdä. On kysytty, miksi ei halua nähdä, mutta sitä syytä ei oo hyväksytty. On sanottu, että olet nuori ja et ymmärrä, miksi olisi tärkeä nähdä. Liittyy omiin biologisiin sukulaisiin. - - Pitäisi kysyä syytä, ja kuulla se, antaa aikaa.”

Nuoret kertovat, että sosiaalityöntekijät ovat houkuttelleet kotilomille tai kotona käymiseen, kun he ovat pitäneet tärkeänä, että nuorella on yhteys omiin perheenjäseniin. Jossakin tilanteessa ammattilaiset ovat ymmärtäneet nuoren tilannetta ja kokemuksia. Nuoret toivovat, että heidän näkemyksensä otettaisiin tosissaan eikä nuoria ohitettaisi. Suora kommunikointi lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä on nuorista oleellista, sillä muiden aikuisten kautta

kommunikoinnista ja lapsen ohittamisesta tulee tunne, ettei kunnioiteta ja toimitaan selän takana.

Yhteydenpidon rajoittamisen osalta nuoret toivoivat joustavuutta. Ensin voisi kokeilla löyhemmin rajoittaa ja tarvittaessa puuttua sen jälkeen voimallisemmin. Sitten, kun yhteydenpito sujuu, voisi jälleen höllentää rajoituksia. Yhdellä nuorella oli kokemus siitä, miten isä on rajoittanut yhteydenpitoa kotona esim. sulkemalla internetin tai liittymän, kun taas sijaishuollossa ei ole rajoitettu yhteydenpitoa. Toinen nuori kuvasi sitä, miten lastensuojelulaitoksessa oli katsottu ilman lupaa kännykkää ja vietiin puhelimet yöksi pois. Sijaisperheessä yhden nuoren kohdalla yhteydenpitoa kavereihin oli rajoittanut sijaisvanhempien menot: kavereille pystyi menemään silloin, kun sijaisvanhemmilla oli vapaata.

Toisaalta nuoret kertoivat myös positiivisista kokemuksista yhteydenpidon tukemiseen liittyen. Tuki on näyttäytynyt esimerkiksi niin, että on oltu kiinnostuneita, kehen on ollut yhteydessä ja on saanut olla vapaasti puhelimitse tai netin kautta yhteydessä itselle tärkeisiin ihmisiin. Nuoret toivoivat kuitenkin enemmän tukea tärkeiden ihmissuhteiden osalta. Yhteydenpidon herättämistä tunteista ja kokemuksista olisi hyvä päästä puhumaan turvallisen aikuisen kanssa. Keskustelussa nousi esiin, että on muodollisuutena kysytty, miltä yhteydenpito tai tapaaminen on tuntunut, mutta kun on kertonut omista tunteistaan, niitä ei ole kuitenkaan käsitelty. Nuoret kokivat, että mitä enemmän lapsia sijaishuoltopaikassa on, sitä vähemmän huomiota jää yksilöllisesti nuorelle. Myös iän on koettu vaikuttaneen huomion saamiseen.

”Kun pienet on mennyt nukkumaan, yritän mennä aikuiselle juttelemaan, joka käskää pois, koska on väsynyt. Pienemmistä huolehditaan enemmän, kysellään pieniltä ja luullaan, että nuori on jo iso ja osaa huolehtia itsestään.”

Sijaishuoltopaikkojen vertaissuhteiden osalta nuorilla oli vaihtelevia kokemuksia. Esimerkiksi laitoksissa on muodostunut hyviä ja pysyviä kavereita, mutta niissä oli kohdattu myös kiusaamista. Nuoret kokivat, etteivät ohjaajat ole puuttuneet kiusaamiseen aina riittävällä tavalla ja vertaissuhteet ovat voineet muodostua negatiivisiksi oman hyvinvoinnin kannalta. Aikuiset eivät esimerkiksi pitäneet huolta nuorten yksityisyydestä, vaan omassa huoneessa on voinut

käydä vapaasti muita nuoria häiritsemässä, viemässä tavaroita tai lukemassa päiväkirjaa. Nuorilta ei myöskään aina oltu kysytty, miltä tuntuu, kun uusia lapsia sijoitetaan laitokseen tai sijaisperheeseen.

Toisaalta sijaishuoltopaikan muuttaminen on voinut vaikuttaa positiivisella tavalla ja uudessa paikassa onkin otettu vakavasti asiat ja on itse tullut kuulluksi. Lisäksi sijaisperheessä on muiden lasten kanssa ollut hyvät välit, ja perheessä on ollut turvallista olla. Moni nuori kertoi, että yhteydenpitoa heidän kotiin jääneisiin sisaruksiinsa on tuettu huonosti. Sijaishuoltopaikasta pois sijoitettuihin sisaruksiin ei välttämättä ole ollut sen jälkeen minkäänlaista yhteyttä tai vastaavasti omalla kohdalla yhteydenpito on katkennut, kun on itse vaihtanut sijaishuoltopaikkaa.